

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ,
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ
1937

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.α.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΚΑΘΗΤΗΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΜΕΣΟΛΗΜΝΗΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.α.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.α.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Ὁ Χρήστος Χρηστοβασίλης ἐγεννήθη περὶ τὸ 1855 εἰς τὸ Σουλόπουλον τῶν Κουρέντων, μικρὸν χωρίον κτῆμα τοῦ πατρὸς του κείμενον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς τοῦ ποταμοῦ Καλαμᾶ.

Ὁ πατὴρ του ὠνομάζετο Ἀναστάσιος Βασιλείου καὶ ἦτο ἐκ τῶν προϋχόντων τοῦ χωρίου καὶ τῆς περιφερείας τῶν Κουρέντων. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὸ χωρίον του ἀπὸ τὸν ἱερέα αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον τόσο ἐναργῶς περιγράφει εἰς τὸ διήγημά του «Τὰ ἔξμα γράμματα», καθὼς καὶ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζίτσης. Τὴν μόρφωσίν του ὁμως συνεπλήρωσεν εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν τῆς Σμύρνης, ὅπου διέμενεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς του Σπυράκης Βασιλείου, ὡς ἐνοικιαστῆς τῆς δεκάτης παρὰ τοῦ Τουρκικοῦ Δημοσίου. Τὸ 1875 μετέβη εἰς Κων/πολιν, ὅπου ἐφοίτησεν εἰς τὸ Σουλτανικὸν Λύκειον.

Ἐκτραγέντος τοῦ Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ ἐκδηλωθεισῶν ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν ἐν Ἠπειρῷ καὶ Θεσσαλίᾳ, ἐδραπέτευσεν ἐκ Κων/πόλεως καὶ ἦλθεν εἰς Κέρκυραν, ὅθεν μετ' ἄλλων πατριωτῶν διεπεραιώθη εἰς τὸ ἀπέναντι τῆς Κερκύρας Λυκούρσι καὶ συμμετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Λυκουρσίου. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης μετέβη εἰς Θεσσαλίαν, ὅπου διέμενεν ὁ θεῖός του Σπυράκης ὡς διαχειριστῆς τῶν κτημάτων τοῦ Ζωγράφου, καὶ διέμεινεν ὡς γραμματεὺς αὐτοῦ εἰς τὸ χωρίον Μπισδάνι. Ἐκεῖ πρῶτην φορὰν μετεχειρίσθη καὶ τὸ ὄνομα Χρηστοβασίλης, ἴσως διὰ τὴν διαφύγη τὰς Τουρκικὰς Ἀρχάς, καθόσον εἶχε λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Λυκουρσίου. Ἀπὸ ἐκεῖ ἄρχεται τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον τοῦ Χρηστοβασίλη. Τὸ πρῶτον δὲ λογοτεχνικὸν ἔργον του εἶναι ποίημα μακρὸν ἀποτελούμενον ἀπὸ 186 στίχους δεκαπεντασυλλάβους μὲ θερμὸν καὶ ἀγνὸν πατριωτισμὸν γραμμένον καὶ εἰς καθαρὰν Ἠπειρωτικὴν δημοτικὴν γλῶσσαν. Τὸ ποίημα τοῦτο ἀπήγγειλεν ὁ νέος τότε Χρηστοβασίλης εἰς τὸν Ναὸν τῶν Τρικκάλων τὴν 22 Ἀπριλίου 1881, κατὰ τὴν δοξολογίαν τὴν γενομένην ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν Σκαρλάτον Σοῦτσον πρὸς παραλαβὴν τῆς πόλεως μετὰ τὴν ἐπιδίκασιν τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ποίημα ἐκεῖνο ἐκδοθὲν εἰς φυλλάδιον ἐπιγράφεται «Στ' ἀδέρφια μας, Ποίημα Χ. Χρηστοβασίλη, Σουλιώτου, Τρίκαλα 21 Αὐγούστου 1881».

Οἱ πρῶτοι στίχοι του εἶναι :

*Ἀδέρφια καλῶς ἤρθατε, Ἀδέρφια ἀγαπημένα,
Μὲ τὸ σιαυρὸ στὸ Φλάμπουρον, μὲ τὰ σπαθιά ζωσμένα,
Σᾶς ἐπονέσαμε πολὺ καρτέρει καὶ καρτέρει,
Ξαρματωμένοι καὶ γυμνοὶ στὸ Τούρκικο τὸ χέρι,
Πὸ τῆς σκλαβιάς τὸ βογγητό, πὸ τὰ στενάγματά μας,
Ἐστράβωσαν τὰ μάτια μας, τηρῶντας καὶ τηρῶντας,
Τὸ δρόμο νὰ μᾶς ἔρθετε σὰν ἀετοὶ πετῶντας,
Νὰ φέρετε τὴ λευθεριά, τὴ νεκρανάστασί μας,
Καὶ νὰ ἡσυχάσῃ ἀδούλευτο τὸ μαῦρο τὸ κόρμι μας.
καὶ ἐτελείωνε :*

*Ἀδέρφια λεοντόκαρδα ὀλίγο ἀναπαυθῆτε,
Μέσα ἐδῶ στὸν τόπο μας, μὰ μὴ ξαρματωθῆτε,
Ἐχομε δρόμο γλήγορα Κυνᾶτε τί ἀντάρα
Σηκώνεται στὴν Ἡπειρο, στὸ Λοῦρο, στὴ Χειμάρρα,
Ἐχομε ἀδέρφια μέσα ἐκεῖ ἀδέρφια ἀδικημένα,
Κι' ἀναστενάζουνε πικρὰ ποῦ μείναν σκλαβωμένα,
Συντάζονται δὲ δέχονται νὰ εἶναι ἀκόμα δοῦλοι,
Κι' ὁ Τούρκος νὰ τοὺς κάθεται στὰ Γιάννινα στὸ Σοῦλι.*

Εἰς τὸ ποίημα αὐτὸ διαγράφεται ὀλόκληρος ὁ Χρηστοβασίλης, ὁ φλογερὸς πατριώτης, ὁ ἀγνὸς ἰδεολόγος καὶ ὁ πρωτόφαντος λογοτέχνης, ὁ θρεμμένος μὲ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι καὶ τὴν Βαλαωριτικὴν ποιησιν.

Τὸ ποίημα ὁμῶς τοῦτο ἔγινεν αἰτία νὰ συλληφθῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1882, ὅποτε εἶχεν ἔλθει ἐκ Θεσσαλίας εἰς τὴν πατρίδα του διὰ νὰ νυμφευθῆ τὴν πρώτην του σύζυγον, τὴν Σιάναν Κ. Παπασταύρου ἐκ Ζίτσης, καὶ νὰ κλεισθῆ εἰς τὰς φυλακὰς τῶν Ἰωαννίνων.

Δραπετεύσας ἐκεῖθεν ἐπανῆλθε πάλιν εἰς Θεσσαλίαν, ὅπου παρέμεινεν εἰς τὰ κτήματα τοῦ Ζωγράφου μέχρι τέλους τοῦ 1884. Ἀπὸ τοῦ 1885 ἤρχισεν ἀσχολούμενος μὲ τὴν δημοσιογραφίαν ἀποστέλλων ἰδίως ἀνταποκρίσεις εἰς Ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας καὶ κυρίως εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν». Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1886, εἰς τὸν ὁποῖον συμμετέσχεν ὡς στρατιώτης, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Γαβριηλίδου κατὰ τὸ 1899 εἰς Ἀθήνας καὶ προσελήφθη ὡς μόνιμος συντάκτης τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο προεκηρύχθη ἀπὸ τὸν Ψυχάρον διηγηματογραφικὸς διαγωνισμός, εἰς τὸν ὁποῖον ἐβραβεύθη τὸ διήγημά του «ἡ καλύτερή μου ἀρχιχρονιά». «Ἡ ἀνέλπιστη βράβευσι—γράφει ὁ ἴδιος σ' ἓνα βιογραφικὸ του σημεῖωμα, ποῦ μοῦ τὸ εἶχε δώσει ὁ ἴδιος—μὲ ἔκαμε νὰ θυμηθῶ ὅτι κάποτε νεώτερος ἔγραψα στίχους. Ἀπὸ τότε ἔχοντας δέκα χρόνια χαμένα στὴ Θεσσαλία, χαμένα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῶν γραμμάτων, ἄρχισα νὰ μαθητεύω στὴ διηγηματογραφία καὶ στιχογραφία ἐργαζόμενος ὡς συντάκτης τῆς «Ἀκροπόλεως».

Ὡς συντάκτης τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Γαβριηλίδου

εις τὴν Μακεδονίαν δι' ἔθνικοὺς σκοποὺς εἰς τὴν Κων/πολιν κατὰ τὰς ἀρμενικὰς σφαγὰς καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βουλγαρίαν. Τὸ 1896 ἐνυμφεύθη τὴν Ἀλεξάνδραν Γιώτη ἐκ Καρπενηαίου καὶ τὸ ἴδιον ἔτος ἐστάλη ὡς ἀνταποκριτὴς τῆς «Ἀκροπόλεως» εἰς Μόσχαν διὰ νὰ παραστῇ εἰς τὰς ἐορτὰς τῆς στέψεως τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας Νικολάου τοῦ II, ὁπόθεν ἔστειλεν εἰς τὴν ἐφημερίδα τοῦ ὠραιοτάτου ἀνταποκρίσεως. Τὸ 1897 ἠκολούθησε τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἠπειρὸν ὡς πολεμικὸς ἀνταποκριτὴς τῆς «Ἀκροπόλεως» καὶ τὸ 1898 ἠκολούθησε τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας εἰς Παλαιστίνην ὡς ἀνταποκριτὴς τῆς ἰδίας ἐφημερίδος.

Πόσῃν ἐκτίμησιν ἔτρεφεν ὁ Γαβριηλίδης εἰς τὸν Χρηστοβασίλην, καταφαίνεται ἐκ τῆς κατωτέρω ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔστειλεν ἀπὸ τὸ Ζέμεριγγ τῆς Αὐστρίας, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἀποκαλεῖ Σουλιώταρον, καὶ πολὺ προσφυῶς, διότι ὁ Χρηστοβασίλης ἦτο στὴν ψυχὴ Σουλιώτης, ἀνυπότακτος, ἀδιάλλακτος, ἀτίθασσος.

Ζέμεριγγ 21 Μαΐου 1906

Ἀγαπητὲ Σουλιώταρε,

Αὐτὴ τῆ στιγμῇ διάβασα τὴν εἰς τὸν Ἀβέρωφ ᾠδὴν σου καὶ δὲν βαστῶ, πρέπει νὰ σὲ συγχαρῶ. Τὰ λιανὰ δὲν εἶναι πολλὰ διὰ νὰ σοῦ τηλεγραφήσω.

ὦ! τί ἐμέτους κοινοτοποιῶν θὰ ἔλεγε κανένας καθαριστὴς εἰς τοιαύτην περίστασιν. Ἐσὺ μὴ ἀρνούμενος τὸ αἷμα καὶ τὴν ζωὴν σου ἀπὸ μέσα ἀπ' αὐτὰ ἤντλησες τὴν μουσικὴν τῆς ᾠδῆς σου. Γιὰ τοῦτο βγήκε μουσικὴ ζωντανή, ποὺ συναρπάζει καὶ ποὺ ἐνθουσιάζει.

Ἦτο ὀλόκληρο κοινωνικὸ, φανταστικὸ, πατριωτικὸ ποίημα. Ἐδγε χίλια εὔγε! Καὶ ἓνα γερὸ σφίξιμο τῆς σουλιώτικης δεξιᾶς σου.

**Ο φίλος σου*

Β. Γαβριηλίδης

Υ. Γ. Λεπτομέρεια. Τὴν ἀνέγνωσα ὀρθῶς. Β. Γ.

Ἐπὶ τοῦ φακέλλου:

Κύριον

Χρῆστον Χρηστοβασίλην

Γραμματέα τῆς Ἑταιρίας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ.λ.π. κ.λ.π.

Εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» ἔμεινε κυρίως μέχρι τοῦ 1899, ὁπότε ὡς γνώστης τῶν ἀπασχολούντων τότε τοὺς Ἑλλήνας ἔθνικῶν ζητημάτων προσελήφθη ὡς Διευθυντὴς τῶν Γραφείων τῆς Ἑταιρίας «Ἑλληνισμός», τὴν ὁποίαν εἶχεν ἰδρύσει ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ν. Καζάζης καὶ ἄλλοι πατριῶται, καὶ τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ κύριος μοχλός. Ὡς Διευθυντὴς τῶν Γραφείων τῆς Ἑταιρίας ταύτης εἰργάσθη μὲ ἀυτοθυσίαν καὶ αὐταπάργνησιν διὰ τὰ ἔθνικὰ ζητήματα, ὅσον ὀλίγοι, καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ δμῶνυ-
 ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ΙΒ'. (1937)

μον περιοδικόν της, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἐπεμελεῖτο καὶ ἐξέδιδε μὲ τὸ ψευδώνυμον κυρίως Ζ. Δωδωναῖος, καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας ἄρθρα καὶ μελέτας, δι' ὧν ὑπερημύνητο τῶν ἐθνικῶν μας δικαίων. «Δημοσιογραφικῶς καταγίνομαι—γράφει στὸ βιογραφικὸ του σημείωμα—εἰδικῶς μὲ τὸ Ἑπειρωτικὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον πραγματεύομαι ὅλως διόλου ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι τὸ πραγματεύεται ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, διότι τὸ ἀγνοεῖ».

Εἰς τὴν Ἑταιρίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔμεινε μέχρι τοῦ 1909, ὅποτε διαφωνήσας μὲ τινὰ μέλη αὐτοῦ καὶ ἐρεθισθεὶς, αὐτὸς ὁ τόσο εὐέξαπτος ἄλλως τε καὶ εὐερέθιστος, ἀνεχώρησε καὶ μετέβη εἰς Σμύρνην εἰς τὸν θεῖόν του Σπυράκη.

Ἡ ἀποχώρησις αὕτη ἐκ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔδωκεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χρηστοβασίλη—καὶ εἶχε δυστυχῶς πολλοὺς λόγῳ τοῦ εὐερεθίστου καὶ ἀποτόμου χαρακτῆρός του—ἀφορμὴν νὰ γράψουν καὶ νὰ κατηγορήσουν αὐτὸν ὡς προδότην, αὐτὸν ὁ ὁποῖος πάντοτε εἰς τὸν ἑαυτὸν του ἦτο ἀνώτερος χρημάτων καὶ φανατικὸς πατριώτης.

Τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ με ἀπασχολήσῃ ἀργότερον εἰς τὴν μελέτην μου διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Χρηστοβασίλη, ὅποτε θὰ ἀποδείξω δι' ἐγγράφων ὅτι ὁ Χρηστοβασίλης ὑπῆρξεν ἀνώτερος τῶν συκοφαντιῶν ἐκείνων τῶν ἐχθρῶν του. Ἐκ Σμύρνης μετέβη τὸ 1910 εἰς Κων/πολιν ὅπου εὗρεν ὑποστήριξιν παρὰ τοῦ Ν. Μακρίδου, Ἀρχιάτρου τοῦ Σουλτάνου, παλαιοῦ συμμαθητοῦ εἰς τὸ Σουλτανικὸν Λύκειον. Εἰς Κων/πολιν παρέμεινε μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1913 ὅποτε ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας. Εἰς Ἀθήνας εὗρισκόμενος κατὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἰωαννίνων τὴν 21ην Φεβρουαρίου 1913 ἔγραψε κατὰ παράκλησιν τοῦ Γαβριηλίδου τὸ ὄραϊον ποίημα «Τὰ ἐλευθερωμένα Γιάννινα», τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν».

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἠπείρου, διὰ τὴν ὁποίαν τόσο εἶχεν ἐργασθῆ, ἐγκατεστάθη οἰκογενειακῶς εἰς τὰ Ἰωάννινα. Δυστυχῶς ἔκτετε παρημέλησε τὸ καθ' αὐτὸ ἔργον του τὸ λογοτεχνικὸν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπὸ χαρακτῆρος ἦτο ἐντελῶς ἀκατάλληλος. Ἐλαβε μέρος εἰς τὸν Βορειοηπειρωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1914 καὶ τὸ ἴδιο ἔτος ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀποδόσεως τῶν 79 ἐθνικῶν κτημάτων (Ἰμπλιακοχωρίων) τῆς Ἠπείρου, τὰ ὁποῖα βίβρα εἶχεν ἀρπάσει ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀπὸ τοὺς κατοίκους των. Τὸ 1917 ἐξωρίσθη εἰς Νάξον διὰ τὰ πολιτικὰ του φρονήματά ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἑννέα μῆνας, ὅποτε ἐπανελθὼν μετέβη εἰς τὸ χωρίον του. Ἀπὸ τοῦ 1914 ἐπίσης ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς ἀπόδοσιν τῶν 16 χωρίων τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν, τῶν ἀρπαγέντων ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν Ντεμάτων καὶ Σεϊκάτων, δημοσιεύσας καὶ φυλλάδιον «Τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀρπαγῆς τῶν 16 χωρίων τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν» (Ἀθῆναι 1914).

Ἀπὸ τοῦ 1923 ἤρχισεν ἐκδίδων εἰς Ἰωάννινα τὴν δισεβδομαδιαίαν ἐφημερίδα «Ἐλευθερία», εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ φανατισμοῦ ὑπερήσπιζε τὰς

πολιτικός του πεποιθήσεις και μετά πρωτοφανούς παρηγοσίας και τόλμης ἔγραψε διὰ τὰ Ἑπειρωτικά ζητήματα. Βουλευτής ἐξελέγη τὸ 1926 καὶ τὸ 1935 ὑπὸ τὸ Λαϊκὸν Κόμμα.

Ὁ Χρηστοβασίλης εἶναι γνωστὸς εἰς τὸ Πανελλήνιον κυρίως ὡς διηγηματογράφος καὶ θεωρεῖται μαζί με τὸν Παπαδιαμάντην, τὸν Μωραϊτίδην καὶ τὸν Καρκαβίτσαν ἀπὸ τοὺς πατέρας τοῦ λογοτεχνικοῦ τούτου εἴδους. Τὸ διήγημα αὐτοῦ εἶναι ἠθογραφικὸν καὶ περιστρέφεται, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, «στὸν ἠπειρωτικὸ βίον, στὴν ἠπειρωτικὴ ἱστορία καὶ στοὺς ἠπειρωτικοὺς πόθους». Τὴν φαντασίαν του τὴν κεντρίζει πάντοτε ἡ Ἑπείρος καὶ ἰδίως ὁ βίος τοῦ ἠπειρωτικοῦ χωριοῦ καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς στάνης. Εἶναι συνεχιατῆς τοῦ Κρυστάλλη με διηγηματικὴν μορφήν. Εἰς τὸ διήγημά του ἐκμεταλλεύεται τὸ ἠπειρωτικὸ δημοτικὸ τραγοῦδι διὰ τὴν μορφήν καὶ τὴν ἠπειρωτικὴν λαογραφίαν διὰ τὰ θέματα. Τὰ διηγήματά του εἶναι μεγάλοι πίνακες τῆς ἀναγεννήσεως με χτυπητὰ χρώματα, με πλούσιο φῶς ζωγραφισμένα, με εὐλικρίνειαν καὶ αὐθορμητισμόν. Ἡ ἐκφραστικὴ του γλῶσσα, τὸ ἀβίαστον ὕφος, ἡ ρωμαλέα ἐκφρασις, ἡ ἀναπαύουσα ἀπλότης, ἡ θεοκριτικὴ πνοή, ἡ φυσιολατρικὴ διάθεσις, ἡ λεπτὴ αἰσθηματολογία καὶ πρὸ παντὸς ὁ φλογερὸς πατριωτισμὸς εἶναι τὰ μεγαλύτερα προτερήματα καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ διηγήματος τοῦ Χρηστοβασίλη.

Ἐκτὸς τῶν διηγημάτων ἔγραψε καὶ ποιήματα, δράματα καὶ ἱστορικὰς μελέτας. Ὁ Χρηστοβασίλης ἐμελέτησεν ὅσον ὀλίγοι τὴν ἠπειρωτικὴν λαογραφίαν καὶ τὴν ἠπειρωτικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὸ διήγημά του ζωντανεύεται με τὴν ἀγνὴν ἠπειρωτικὴν γλῶσσαν ἡ ἠπειρωτικὴ λαογραφία με τοὺς θρύλους της καὶ τὰς παραδόσεις της.

Μόνον με τὴν μελέτην τῶν διηγημάτων τοῦ Χρηστοβασίλη δύναται νὰ καταλάβῃ κανεὶς τὴν ἠπειρωτικὴν ψυχὴν Ἐκ τῶν ἔργων του ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς.

Α' ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

- 1) Διηγήματα τῆς στάνης. Ἀθήναι 1898 καὶ 1923.
- 2) > > ξενιτειᾶς > 1899.
- 3) > > Θεσσαλικά > 1900.
- 4) > > Βραβευθέντα εἰς τὸν Ψυχάρειον διαγωνισμόν καὶ ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Ψυχάρη ὑπὸ τὸν τίτλον «Διαγωνισμὸς γιὰ τὴ γλῶσσα». Ἀθήναι 1902.
- 5) Διηγήματα ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς. Ἀθήναι 1927.
- 6) > τοῦ μικροῦ σχολειοῦ. (Ἀθήναι 1935).
- 7) Ὁ Κατσαντώνης.
- 8) Σουλιῶτες καὶ Λιάπηδες.
- 9) Ὁ Καπετὰν Καλόγερος.

Τὰ τρία τελευταῖα ἱστορικὰ διηγήματα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν Πα-

τριωτικήν Βιβλιοθήκην τοῦ Φέξη τὸ 1914. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἄλλα πολλὰ εἰς τὰ περιοδικὰ Ἑβδομάς, Μουσεῖον, Παναθήναια, Ἑστία, Νέα Ἑστία καὶ ἄλλα περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια.

Β' ΔΡΑΜΑΤΑ ΕΜΜΕΤΡΑ

- 1) Οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου εἰς πράξεις 5, βραθευθὲν ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» (Ἀθῆναι 1900).
- 2) Διὰ τὴν τιμὴν, πράξεις 5 (Ἀθῆναι 1904).
Ἐκτὸς τούτων ἔχει καὶ ἀνέκδοτα τὰ ἑξῆς: 1) Χριστὸς καὶ ὁ Μωχαμέτης (Παιδομάζευμα). 2) Ἀντίοχος καὶ Στρατονίκη. 3) Καταστροφή τοῦ Γαρδικίου. 4) Κυρὰ Φροσύνη.

Γ' ΠΟΙΗΜΑΤΑ

- 1) Στ' ἀδέρφια μας 1881.
- 2) Ἀγάπη. Ποίημα ἐπικολυρικὸν εἰς δύο μέρη. Ἀθῆναι 1897. Καὶ εἰς τρία μέρη. Ἀθῆναι 1905.
- 3) Ὁ μαρμαρωμένος Βασιληᾶς. Ἀθῆναι 1907.
- 4) Οἱ δύο Κωνσταντινοί. Ἀθῆναι 1917.
- 5) Ὁ Μάρκος Μπότσαρης. Ἀθῆναι 1923.
- 6) Οἱ θερίστρες. Νέα Ἑστία 1933.
- 7) Ἡ δμορφή νύφη (Ἑλλοπία Ἰωαννίνων 1931).

Ἐκτὸς τούτων κατέλιπε καὶ ἄλλα πρὸ παντὸς λυρικά ἀδημοσίευτα. Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ μίαν σειρὰν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μνημόσυνα», ἀφιερωμένα εἰς Μαβίλην, Ἀβέρωφ, Κρυστάλλην, Χαρίλαον Τρικούπην, Βίκτωρα Οὐγκώ, Γαριβάλδην Χάρις, καθὼς καὶ μίαν σειρὰν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ᾠδρα» ἀναφερόμενα εἰς τὰς ὄρας τοῦ ἔτους.

Δ' ΜΕΛΕΤΑΙ

- 1) Ἡ Δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ἠπείρῳ καὶ τὰ δίκαια αὐτῆς. (Ἀθῆναι 1902).
- 2) Ἡ Ἠπειρος καὶ Ἀλβανία. Ἀθῆναι 1904.
- 3) Ἡ Ἠπειρος γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον (Ἑλληνισμὸς 1905).
- 4) Ἡ Ἠπειρος (Παναθήναια 1907).
- 5) Ἱστορικὸν τῆς ἀρπαγῆς τῶν 16 χωρίων τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν. Ἀθῆναι 1914.
- 6) Ἡ Ἰμπλιακοποίησις τῶν 79 χωρίων τῆς Ἠπείρου καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν κατοίκων τῶν πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῶν ἐπὶ τῆ Τουρκοκρατίας καὶ Ἑλληνικοκρατίας. Ἀθῆναι 1915, καὶ πλεῖστα ἄλλα ἄρθρα δημοσιευθέντα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ.

Ε' ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

- 1) Ἐθνικά ἔξματα (1453—1821) Ἀθῆναι 1896 καὶ 1902.
- 2) Ὁ Κλειδωνᾶς (Ἡμερολόγιον Ἀσωπίου 1890).
- 3) Αἱ Ψάλτριαι τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς (Ἡμερ. Ἑστία 1891).
- 4) Ἡ πρώτη Μαΐου στὴν Ἑλλάδα (Ἑστία 1890).
- 5) Πανήγυρις τοῦ Πηλοῦ ἐν Ἡπειρῷ (Ἀττικὸν Ἡμερ. 1887).
- 6) Τὰ αὐτιά τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (Ἑστία 1895).
- 7) Ἡ χειρόνα τοῦ Μαρτίου (Ἐθνικὴ ἀγωγή 1899).

Ἐκτὸς τούτων ἔγραψε γλωσσάριον Ἡπειρωτικόν, τὸ ὁποῖον ἐβραβεύθη ἀπὸ γλωσσικὴν Ἑταιρίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ γλωσσάρια ἀναφερόμενα εἰς τὰ ὀνόματα τῶν ζώων καὶ τοῦ ποιμενικοῦ βίου, ὡς καὶ γλωσσάριον τῶν Τουρκικῶν λέξεων ἐν Ἡπειρῷ καὶ ἄλλα.

Ἐκτὸς τούτων μετέφρασεν Ὠδὰς τοῦ Θεοκρίτου (Ἑλλοπία Ἰωαννίνων 1931), ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ βουκολικά τοῦ Βεργιλίου (αὐτόθι). Ἐγραψε γραμματικὴν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, μελέτην διὰ τὸν Πέρσην ποιητὴν Φιδουρσί (Καθημερινὴ 1936). Ὁ Χρηστοβασίλης ἐγνώριζε Γαλλικά, Ἀγγλικά, Τουρκικά, Ἀλβανικά καὶ Περσικά καὶ ἦτο ἓνα ἀπὸ τὰ καθολικά καὶ ἐργατικά πνεύματα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ὁ θάνατός του ἀπεστέγησε τὰ Ἑλληνικά γράμματα ἐνὸς λογοτέχνου ἰδιοτύπου διὰ τὴν Ἡπειρον καὶ ἐνὸς μαχητοῦ ἰδιορρύθμου. Τὸ μεγαλύτερον καὶ εὐλαβέστερον Μνημόσυνον πρὸς τὸν ἐκλιπόντα Ἡπειρώτην λογοτέχνην θὰ εἶναι ἡ ἔκδοσις τῶν Ἔργων του. Ἦδη ὁ Δῆμος Ἰωαννιτῶν ἀπεφάσισε νὰ ἐκδώσῃ τὰ Γιαννιώτικα διηγήματα καὶ ἐλπίζομεν ταῦτα νὰ ἐπακολουθήσουν καὶ τὰ ἄλλα ἀνέκδοτα.

Ὁ γράφων τὰς δλίγας ταύτας γραμμάς, συνδεδόμενος διὰ στενῆς φιλίας μὲ τὸν ἀποθανόντα λογοτέχνην, λογίζεται εὐτυχῆς διότι ἐπρωτοστάτησε κατὰ τὸ 1935 εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς 50ετηρίδος τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου τοῦ Χρηστοβασίλη ἐν τῇ Λέσχῃ Ἰωαννίνων, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος φόρος τιμῆς εἰς τὸν ἐκλιπόντα Ἡπειρώτην λογοτέχνην. Ἀπέθανε τὴν 21ην Φεβρουαρίου 1937 εἰς Ἀθήνας καὶ ἐτάφη δημοσίᾳ δαπάνῃ. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἔλαβε τὸ λογοτεχνικὸν βραβεῖον 20.000 δραχ. τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ τὸν χρυσοῦν Σταυρὸν τοῦ Σωτήρος διὰ τὰς πολλὰς καὶ ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας του εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὰ Ἑλληνικά γράμματα.

ΧΡΗΣΤΟΣ Ι. ΣΟΥΛΗΣ